

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Eftersom Elin Wägner var så produktiv under sin levnad och inte bara gav ut nya romaner och skrifter varje år utan också deltog eller tog initiativ till andra viktiga händelser så har vi alltid något jubileum att fira.

I år är det 100 år sedan Elin Wägner tillsammans med några andra var med och bildade svenska Rädda barnen den 19 november 1919. Vi kommer att uppmärksamma detta på olika sätt under året bl.a. med att delta vid årsmöten hos Rädda barnen för att berätta om Elin Wägner. Vi planerar också att delta i Rädda barnens stora firande i november.

Årets seminarium kommer också att gå i barnens tecken. Seminariet har vi i år lagt lite senare än vanligt – den 19-20 oktober – efter att ha fått signaler om att detta kan fungera bättre för flera av våra medlemmar. Vi arbetar just nu med seminarieinnehållet och beräknar att kunna presentera ett preliminärt program i slutet av maj. Det slutliga programmet och inbjudan skickas som vanligt ut i början av hösten.

Elin Wägner-dagen firar vi den 25 maj på Bergs bygdegård kl. 14.00. Linda Fagerström, som skulle ha föreläst förra året men fick förhinder, gör ett nytt försök med sitt föredrag "Rösträttens garderob". Samma dag avslöjar vi också vem eller vilka som får årets Väckarklocka. Sällskapetets årsmöte följer kl. 16.00 efter att vi druckit kaffe och ätit den traditionella ostkakan. Med detta utskick följer vårt inbetalningskort med **årsavgiften 150 kr.**

Hör gärna av er med tips på aktiviteter eller om ni vet intresserade medlemmar som kan hjälpa till med vårt arbete i olika sammanhang.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Guide på Lilla Björka?

Lilla Björka söker värdinnor/värdar för att visa utställningarna och ta hand om huset 29/6-11/8. Arbetet innebär att man under en vecka tar hand om husets besökare tisdag-söndag kl. 12-18, under Bergveckan kl. 12-19. Ersättning 550 resp 650 kr/dag.

Mer info: Birgitta Hansson, tel. 073 420 63 66.

Sommaren på Lilla Björka

Det finns många foton av Elin Wägner på Lilla Björka men de flesta är tagna utomhus. På nätet – var annars - hittade jag i somras ett foto från ett reportage i SvD 1938. Det visar Elin och hennes syster Ester Paulsson sittande i vardagsrummet. Med hjälp av Elins bouppteckning går det också att få en exakt beskrivning av vilka möbler som hon hade där. Vi fick i somras dessutom som gåva en soffa som tidigare stått i rummet. Detta sammanlagt gör att sommarens utställning helt enkelt blir en rekonstruktion av "Väckarklockans vardagsrum".

Elin med systern Ester i Väckarklockans vardagsrum.

Fotot visar att Elin hade skrivbord både i vardagsrummet och i sitt arbetsrum och likadana soffor i de båda rummen; med randig klädsel i arbetsrummet och med röda sammetskuddar i vardagsrummet. Den senare skänktes till oss i somras via släktingar till bankdirektör Möller, som köpte huset efter Elins död. Bokhyllan bakom skrivbordet har lejonassas och finns i Bergs hembygdsgård. Svarta korgstolar och en ekbyrå med intarsiainläggningar finns redan i rummet.

Vi vet också att Elin hade tavlor av Tora Vega Holmström, Siri Ekedahl Andersson, Einar Norlind och Hugo Zuhr, som tyvärr inte är möjliga att återanskaffa eller låna in.

Jag hoppas att de rekonstruerade vardagsrummet ska bibringa en känsla av hur Elin levde i sitt vackra, om än i vissa rum dystra, hem i Berg.

I matsalen visar vi "Årets väckarklocka" – en exposé över alla dem, som sedan 1993 mottagit utmärkelsen. I sovrummet visar Ulla Andersson några av sina skickliga, tankeväckande och humoristiska broderier. Intressanta föreläsare är också inbokade. **Utställningarna invigs den 29 juni.** /Birgitta

100 år av kvinnlig rösträtt

Vi firar 100 år av rösträtt för kvinnor i år – men det gjorde vi förra året också. Hur hänger det ihop? 1918 fattades ett principbeslut om kvinnlig rösträtt, som stadfästes av riksdagen 1919. 1921 var första gången som kvinnor kunde gå till valurnorna – så kan vi fira rösträtten igen! /mes

Omläst: *Kvarteret Oron*

I hundraåringen *Kvarteret Oron* av Elin Wägner berättar friherrinnan Brita Ribing i dagboksform om några omvälvande månader under vintern-våren 1918-19. Hon är tjugosju år, nybliven änka efter en gravt alkoholiserad make, ekonomiskt utblottad och därför tvungen att sälja sitt gods Ribingshov och att börja ett nytt liv som självförsörjande kvinna i Stockholm. Maken har dock lämnat ett stort spritlager i arv, värt en förmögenhet på den fria marknaden. Det är kring frågan vad Brita ska göra med spriten som romanen till stor del kretsar.

Spritlagret blir ett moraliskt problem för Brita och väcker motstridiga känslor. Som före detta alkoholist-hustru är hon väl insatt i vilka problem och lidanden spriten kan orsaka. Samtidigt skulle en lyckad försäljning kunna ge henne och hennes efterblivne son en trygg framtid. De många turerna kring spritlagret och de många köpare från olika sociala skikt, som anmäler sitt intresse för det, ger berättaren en rad tillfällen till social satir. Berättargreppet är smått genialt eftersom romanen härigenom kommer att röra sig över ett brett samhällspanorama. Till detta bidrar också skildringen av Britas deklassering från adlig godsägarfru på landet till självförsörjande kontorist i storstaden med en högst oklar klasstillhörighet. Denna nya position ger henne en rad inblickar i samhället och insikter hon tidigare inte haft. Samtidigt rör sig romanen mot en fond av politiska skeenden, både i Sverige och Europa: matransoneringar, rösträttsreform, kvinnokamp, klassmotsättningar och revolutionsshot.

Mot denna bakgrund kan man kanske se *Kvarteret Oron* som ett slags *Åsa-Hanna* light: även denna roman handlar om en kvinnas ansvar och möjligheter i ett konfliktfyllt patriarkalt samhälle, även om iscensättningen här är en annan. Romanen har också anknytningspunkter till *Norr tullsligan*. Huset för självförsörjande kvinnor har miljön gemensam med

Kvarteret Oron från 1976

debutromanen liksom skildringen av de yrkesarbetande kvinnornas hårda villkor. Även den ibland ironiska tonen känns igen.

Kvarteret Oron inleds med att Brita anländer till sitt nya hem i Stockholm och där möts av en av sina grannar. Dess första mening lyder: "Fröken Svensson är mycket smal, vilket ingen torde undra över som hör att hon är kontorist och har tbc".

Det sociala perspektivet finns även med i skildringarna av överklassmiddagar hos rika släktingar med tidstypiska konservativa värderingar liksom i Britas möten med den radikala arbetarfamiljen Blom, där hustrun så småningom slår igenom som författare. Under dessa möten för Brita också en diskussion om författarskap kontra moderskap och tycks mena att det senare äger större tyngd än det förra.

Om hanteringen av spritlagret utkämpar Brita en kamp med Ribingshavs nye ägare, kapten Blombergson, en strid hon förlorar då han tvingar henne att avyttra det på laglig väg. I stället vinner hon hans kärlek och erbjudande om äktenskap och ett återvändande till livet på godset. Detta skulle kunna bli en lite väl lättvindig happy end på romanen, men så enkelt är det sällan hos Elin Wägner. Brita, som har mycket smärtsamma minnen från sitt tidigare äktenskap, måste ställa sig frågan om det är moraliskt rätt att gifta sig med en man som hon visserligen högaktar men inte är säker på att hon älskar. I romanens slut ställs hon för en ytterligare prövning, då

mannen avslöjar att han av ekonomiska skäl tvingats sälja Ribingshov. Trots smärtan över denna förlust inser Brita till slut att "en människa är ändå förmer än ett slott", vilket är romanens slutord.

Kvarteret Oron – en lättläst roman med tyngd – tillhör kanske inte Elin Wägners "stora" romaner, men den visar ändå på flera sätt hennes skicklighet som författare, inte minst förmågan att i en relativt lättläst och spännande romanform sätta aktuella problem under debatt.

Peter Forsgren

"Kvarteret Oron" i en uppsättning från 1974 kommer att finnas på SVT Arkiv från första april till sista maj. Tag chansen och titta!

Elin Wägner i Växjö

Elin Wägner-veckan i början av februari blev ett fint arrangemang som kommer att upprepas nästa år. Arrangörer var Växjö teaterförening, Växjö konsthall, Kulturparken Småland, stiftelsen Elin Wägners Lilla Björka och Elin Wägner-sällskapet. *Olof Thedin* höll ett föredrag om Carl Bergsten, Lilla Björkas arkitekt. *Marianne Enge Swartz* föreläste på stadsbiblioteket under rubriken "Rösträttens kläder", där det fanns en utställning om Elin Wägner samt en kopia av klänningen hon bar vid inträdet i Svenska Akademien 1944. Lilla Björka höll öppet hus och bjöd på kaffe och bullar. Med referens till Riksteaterns premiär på pjäsen "Väckarklocka" lät stiftelsen trycka upp sista kapitlet ur Elin Wägners bok med samma namn från 1941. /mes

Teaterpremiär. Det blev Växjö, med stark koppling till Elin Wägners Lilla Björka i Berg, som blev platsen för premiären på Riksteaterns jubileumsföreställning "Väckarklocka" med tema kring demokrati, olydnad och miljö. Föreställningen är en stark hyllning till 100-årsfirandet av den kvinnliga rösträtten, där ju Elin Wägner verkade mycket aktivt.

Väckarklocka skrevs 20 år efter rösträttskampen. Boken uttrycker vrede över att världen åter befann sig i ett brinnande krig. Dessutom hade Elin Wägner – långt före sin samtid – ett starkt medvetande om miljöns betydelse och om hur den förstördes. Hennes vrede riktades även mot riksdagen, som inte lyssnade på de invalda kvinnorna. Hon var besviken över att kvinnorna i övrigt inte blivit så aktiva, som hon hade förväntat sig.

Fyra kvinnliga skådespelare skiftar i de olika rollerna, rekvisita flyttas och klädbyten sker på scenen i ett högt tempo med ljus- och väckarklockesignaler. Dans, sång och musik ingår i föreställningen.

Tidsandan från rösträttskampen visualiseras genom att publiken får vara med och skriva på autentiska listor för allmän rösträtt. Dans, sång och musik ingår i

föreställningen. Bildandet av organisationen Rädda Barnen, där Elin Wägner var initiativtagare, framhålls.

Kampen för barns och kvinnors rättigheter, miljön, fred på och med jorden måste fortsätta nu och i framtiden, det är föreställningens budskap.

Anna Lisa Kjellström

Litterär sällskapsdag. I början av mars bjöd Elin Wägner-sällskapet, Pär Lagerkvist-samfundet och Vilhelm Moberg-sällskapet in till en omväxlande stund på stadsbiblioteket i Växjö. Den entusiastiska publiken fick lyssna till föredrag då *Ingrid Nettervik* berättade om Vilhelm Moberg och emigrationen och *Maria Küchen* belyste Pär Lagerkvists motstånd mot nazismen bl.a. i romanen *Bödeln*. Skådespelaren *Mary Lou Ward* läste med inlevelse essäer av Elin Wägner. Ett trevligt mellanspel utgjordes av en trio från S:t Sigfrids folkhögskola som underhöll med "jazzmingel".

Sällskapen fick också möjlighet att berätta om sina verksamheter och visa upp bokbord med exempel ur författarnas rika produktion. En lyckad dag i litteraturens och musikens tecken! / AMW

När Sverige blev modernt

Hur kom det sig att Elin Wägner vände sig till Carl Bergsten, en av Sveriges största arkitekter, när Lilla Björka skulle byggas? Kanske för att han var kompis med Gregor Paulsson, gift med Elins syster Ester!

Namnet *Gregor Paulsson* är nog för många förknippat med begreppet "Vackrare vardagsvara", Svenska slöjdföreningens utställning i Göteborg 1919, samt med den stora Stockholmsutställningen 1930 då funktionalismen slog igenom. Gregor Paulsson (1889-1977) var ansvarig utställningskommisarie vid båda utställningarna. På 1940-talet blev Gregor Paulsson en omtyckt och inspirerande professor i konsthistoria i Uppsala.

Systrarna Elin och Ester på Greklandsresa 1937

Gregor Paulsson växte upp i Helsingborg. Fadern hade velat studera men tvingades in i skräddaryrket för att överta sin fars verksamhet. Gregor fick möjlighet att ta studenten.

Vid läroverket i Helsingborg - då öppet enbart för gossar - kom Gregor att engagera sig i flera av skolans föreningar. Han kom i mer personlig kontakt med skolans rektor Sven Wägner, som också var hans lärare i filosofi. Gregor uppskattade honom mycket och har i en minnesartikel skrivit: "Genom dessa samtal förbyttes fruktan i vördnad; och i vördnaden är kärleken en nödvändig beståndsdel".

När Gregor började sina studier i Lund 1907 träffade han Elins syster *Ester Wägner* (1883-1985), som studerade till sjukgymnast. De gifte sig och kom att leva tillsammans i 64 år.

Det stormade en hel del i pressen inför öppnandet av Stockholmsutställningen 1930. Det blev också konflikter med de äldre formgivarna, bl. a. Carl Malmsten. Elin Wägner stod då upp för sin sväger med en artikel i Dagens Nyheter till försvar för utställningens tema och utformning. Hon skrev: "Funktionalismen är folkets stil, men det är inte säkert att folket genast ser det".

Trots att utställningen blev en framgång för Gregor Paulsson blev hans roll i Svenska Slöjdföreningen ifrågasatt. Ester Paulsson skriver till sin syster om den oro som finns för framtiden och familjens försörjning. Ester skriver också i brev till Elin nyårsafton 1930 om det intensiva arbetet med boken *acceptera* (1931) - ett manifest kring funktionalismen, författat av flera av de yngre tongivande arkitekterna.

1934 fick Gregor Paulsson tjänsten som professor i konsthistoria i Uppsala och familjen flyttade in i Geijersgården på höjden nära universitetsbiblioteket Carolina Rediviva.

Per I. Gedin berättar om Gregor Paulsson i *När Sverige blev modernt* (2018). Han kom själv att läsa konsthistoria och fascinerades som många studenter av Gregor Paulssons undervisning. I samband med en tentamen - som pågick i tre timmar - fick Gedin en inblick i det vackra hemmet. Gedin skymtade även Ester Paulssons stora vävstol, som stod i ett eget rum.

När Sverige blev modernt är en diger och innehållsrik bok kring en kulturhistoriskt intressant epok i Sverige.

Margit Forsström

Medlemsenkät om höstseminariet

Under senare år har vi i EW-styrelsen sett ett minskat antal anmälda till det årliga höstseminariet. Hösten 2018 nåddes en smärtgräns och tillsammans med S:t Sigfrids folkhögskola togs beslut att ställa in seminariet. Men Väckarklockepriset delades ut som vanligt.

I styrelsen diskuterade vi om vi kunnat göra något annorlunda men kom fram till att det bästa vore att fråga tidigare deltagare om råd och tips för framtiden. Vi

gick igenom deltagarlistor och valde ut 50 medlemmar som deltagit de senaste fem åren, en gång eller flera. Några hade varit med alla fem åren! Sedan satte vi oss vid telefonerna och ringde runt. Som underlag för samtalen hade vi konstruerat en enkät med ett antal frågor och funderingar. Vi ville veta om det fanns något i upplägget som vi borde förändra för att locka fler deltagare. Frågorna handlade om geografisk placering, seminariets längd och frekvens. Dessutom ville vi ha allmänna synpunkter på hur deltagarna upplevt sitt deltagande och även få tips på kommande önsketeman.

Vi nådde de allra flesta och upplevde en positiv respons med en del konkreta synpunkter som gör att vi nu vågar planera för en fortsättning.

En klar majoritet vill att vi fortsätter med ett årligt höstseminarium i Växjö där "Elins ande" så tydligt lever med Lilla Björka och S:t Sigfrids folkhögskola, där stämningen och miljön upplevs som ett plus.

Avståndet till Växjö upplevs överkomligt om vi fortsätter med tvådagarsseminarium, vilket de flesta vill. Många har också någon sorts anknytning till trakten som släkt/vänner att besöka eller som tidigare elever på skolan. Däremot kan det vara svårt att ta sig ut till skolan utan egen bil, där planerar vi för en organiserad lösning. Vi kommer också att framöver ta bättre hand om deltagare som övernattar på skolan, det blir styrelsens uppgift.

Då det gäller seminariets innehåll är det viktigt att det känns angeläget med en klar anknytning till Elin, hennes liv och verk. Även formuleringen av seminariets titel har betydelse för att man ska bli nyfiken och intresserad. Konceptet med en blandning av tyngre och lättare inslag uppskattas. Vi har också fått ett antal tips om intressanta teman för framtida seminarier.

Marknadsföringen kan bli bättre vilket styrelsen jobbar vidare med. Det är framför allt viktigt att nå fler icke-medlemmar och yngre. Några intervjuade kan tänka sig ett komplement med endagsseminarium på annan plats, det är en fråga som styrelsen fortsätter undersöka.

Med kloka synpunkter och positiva hejrop från de intervjuade vågar vi nu i EW-styrelsen ta tag i planering av 2019 års seminarium. Planeringen är i gång för helgen 19-20 oktober. Senareläggningen i år är skolans önskemål men både styrelsen och många intervjuade föredrar oktober månad även framöver.

För EW-styrelsen, Katarina Nordlund

Välkommen med bidrag till nästa Bergsluft före den 1 augusti 2019.

Elin Wägner-sällskapet, www.elinwagner.se

Årsavgift: 150 kr / Bg 645-0126

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 727 7440, amwillebrand@hotmail.com